

Vanuit Jeruzalem

C.J. Rodenburg

Genade en waarheid in kerk en synagoge

De identiteitsvraag van Messiaanse Joden in Israël

Inleiding

De geschiedenis van Joden die Jezus als Messias belijden wordt getekend door afwijzing. Zowel de kerk als het Joodse volk wilden geen ruimte aan hen geven. Zij werden gedwongen te kiezen tussen de Joodse en de christelijke identiteit. Het ontstaan van zelfstandige Messiaanse gemeenten in de moderne tijd is te zien als de weigering tussen beide te kiezen.

Ondanks de soms felle weerstand van religieuze Joden en de afwezigheid van kerkelijke steun maakt de beweging van Messiaanse gemeenten in Israël een onmiskenbare groei door. Niet zozeer kwantitatief als wel kwalitatief. Er worden veel activiteiten ontplooid, men heeft een aantal fora voor overleg en samenwerking gecreëerd en nadrukkelijker dan voorheen zijn Messiaanse Joden aanwezig in het openbare leven. Bijna zestig jaar na de oprichting van de staat Israël is de beweging gegroeid van nog geen handvol Joodse volgelingen van Jezus tot een beweging met rond de 10.000 leden, die verspreid over 100 gemeenten in het hele land bijeen komen.¹ Op een bevolking van zes miljoen is dat nog steeds een kleine

minderheid, maar de beweging is tegelijkertijd niet meer te negeren. Wat in de afgelopen decennia niet veranderd is, is de vraag naar de identiteit van deze gemeenten. Zijn we een nieuwe stroming binnen het Jodendom of een nieuwe kerk in Israël? Onophoudelijk gaat de discussie voort over de verhouding die Messiaanse gemeenten hebben tot zowel de kerk als de synagoge. In dit artikel wil ik daar een impressie van geven.

Protestantse zending

De Messiaanse beweging is internationaal van karakter. In de Verenigde Staten zijn veruit de meeste gemeenten te vinden, rond de 300 met een ledental dat volgens schattingen uiteen loopt van enkele tienduizenden tot 150.000 aanhan-

Zijn we een
nieuwe
stroming
binnen het
Jodendom of
een nieuwe
kerk in
Israël?

Voorraanzicht van
de Christ Church in
Jeruzalem

Anders dan in de VS, waar de beweging is ontstaan vanuit verenigingen van Joodse leden van de kerken, ligt het begin van de Messiaanse beweging in Israël in de protestantse zending

Altaar in de Christ Church in Jeruzalem

Vanuit Jeruzalem

gers. Met name in de voormalige Sovjet Unie en in Latijns Amerika lijkt de beweging de laatste jaren flink te groeien. Ook in Nederland is een gemeente te vinden; sinds 1991 komt de gemeente Beth Yeshua (huis van Jezus) samen in Amsterdam.

Anders dan in de VS, waar de beweging is ontstaan vanuit verenigingen van Joodse leden van de kerken, ligt het begin van de Messiaanse beweging in Israël in de protestantse zending. Halverwege de 19e eeuw leidde dit tot de stichting van een gezamenlijk episcopaat van de Lutherse en de Anglicaanse kerk en bevestigden zij achtereenvolgens Michael Solomon Alexander en Samuel Gobat in het ambt. Werkend vanuit de Christ Church in de Oude Stad moesten deze bisschoppen van Joodse afkomst zich richten op de zending onder het Joodse volk.

Het interieur van de Christ Church is een mooi voorbeeld van de pogingen om het christelijk geloof aan te laten sluiten bij de Joodse cultuur. Zo heeft het klassiek ingerichte kerkgebouw een preekstoel en een altaar, maar daarop is de tekst “Doe dit tot mijn gedachtenis” geschreven in het Hebreeuws. Daaronder wordt met de symbolen van de Davidsster en een kroon en de naam Immanuël als boodschap uitgedragen dat Jezus de verwachtte koning-messias is uit het huis van David.

Loyaliteit

Een dramatisch moment voor de Joodse leden van de kerk breekt aan als de terugtrekking van de Britten

uit Israël en de onafhankelijkheidsverklaring van de nieuwe staat worden verwacht. Het brengt de kerkelijke leiding ertoe voor de Joodse families die lid zijn geworden van de kerk de overtocht van Haifa naar Liverpool te regelen. Gevreesd werd dat deze mensen in de nog uit te roepen staat Israël geen plaats zou worden gegund. Dit zowel vanwege hun lidmaatschap van de (Anglicaanse) staatskerk van het Britse Gemenebest als vanwege hun geloof in Jezus. Een kleine honderd mensen verlieten Israël op een wijze die vele parallellen vertoont met de wijze waarop de Joodse christenen bij de strijd om het behoud van Jeruzalem in de eerste eeuw vluchtten. Destijds was dat omdat zij de tot Messias uitgeroepen leider Bar Kochba niet konden en wilden steunen, deze keer was het uit angst voor hun lot. In beide gevallen werd de loyaliteit naar het Joodse volk en de inzet voor de toekomst van het volk opgegeven. Deze gebeurtenis bevestigde de kloof tussen het Joodse volk en het christendom. Een van de gevolgen was ook dat nog slechts enkele Joodse christenen aanwezig waren in Israël. Hoe somber de situatie ook was, deze mensen maakten een begin met een nieuwe vorm van aanwezigheid in het land, nu georganiseerd in zelfstandige gemeenten. De tendens om zich los te maken en af te zetten tegen de kerk en het christendom hebben sindsdien steeds deel uitgemaakt van het karakter van de beweging. Enerzijds omdat zij zich niet wilden associëren met de theologie van de kerk, die grotendeels geen plaats

inruimde voor het Joodse volk en afstand wilde nemen van de kerkelijke geschiedenis, die gestempeld is door passieve of actieve vervolging van Joden. Anderzijds speelt hier sterk de wens in mee om, anders dan in het verleden, loyaal te zijn richting het Joodse volk. Zij noemen zich Messiaanse Joden en geen christenen en ze zijn actieve burgers in de Israelische samenleving. Zij identificeren zich met de cultuur, dienen in het leger, stemmen links of rechts, enz.

Geen kruis, wel een Thorarol

De beweging is in de afgelopen decennia uitgegroeid tot een veelkleurig palet van kleinere en grotere groepen, die in allerlei opzichten van elkaar verschillen. Dat geeft regelmatig spanningen en leidt soms tot onderlinge verdeeldheid. Desondanks zijn er ook vormen van samenwerking ontstaan, met name rond evangelisatie en jeugdwerk. Dat gemeenten zich in de tijd ontwikkelen is goed te zien aan de gemeente Beth Asaf in Netanja. Wie nu het enorme complex van zalen van de gemeente binnenkomt, ergens weggestopt op een groot industrieterrein, kan zich niet voorstellen dat nog geen tien jaar geleden in een klein kaal gebouw werd samengekomen. Wat gebleven is is dat de diensten plaatvinden op de sjabbat en dat de voertaal het Hebreeuws is, met vertaling naar het Engels en het Russisch. Maar voor het overige lijkt alles veranderd.

In de grote zaal staan tweehonderd stoelen in rijen opgesteld. Vooraan is een laag podium met daarop een preekstoel, een tafel, een kathedr. Daarachter staat prominent de Thorakast. Aan de

zijwand hangt een 'ner tamied' (eeuwig licht). De combinatie van symbolen en gebruiksvoorwerpen is opvallend. De menorah, het licht en de Thorakast laten zien hoe men zich identificeert met de Joodse traditie. Daarnaast is een afbeelding van het kruis bewust afwezig, maar heeft men wel een projectiescherm voor liederen en mededelingen. De meest expliciete verwijzing naar het geloof in Jezus is te vinden in de tekst die op het schilderij bij het eeuwige licht geschreven is: Uw woord is een lamp voor mij voet; Ik ben het licht der wereld (een combinatie van Ps 119:105 en Joh 8:12). Ook tijdens de dienst komt naar voren dat men Jezus als Messias en Zoon van God belijdt, maar dat probeert te doen in een Joods kader. De Thora wordt geëerd en gelezen als woord van God, soms worden zegenspreuken uit de Joodse traditie gebruikt en een van de voorgangers doet daarbij een gebedsmantel om, de Joodse feesten worden gevierd, maar christelijke feesten als Kerst, Pasen en Pinksteren niet.² Dat dit alles de gemeente nog geen synagoge maakt is men zich bewust. De keuze om zo het geloof te beleven en te belijden heeft vooral te maken met waardering voor ten minste een deel van de Joodse traditie, met pijn en moeite met een groot deel van de kerkelijke traditie en met de wens dat Joodse bezoekers zich thuis kunnen voelen.

Genade en waarheid

Op de vraag of Messiaanse gemeenten er zo in slagen aan te sluiten bij de cultuur van Israël, kan ik geen eenduidig antwoord geven. In sommige opzichten lijkt dat wel zo te zijn, door gebruik van de

Interieur van de grote zaal van beth Asaf in Netanja

De beweging is de afgelopen decennia uitgegroeid tot een veelkleurig palet van kleinere en grotere groepen, die in allerlei opzichten van elkaar verschillen

'Ingewikkelder en belangrijker is de vraag of het evangelie zo aansluiting vindt bij de samenleving'

Ingang van een synagoge in Jeruzalem die 'Genade en Waarheid' heet

Vanuit Jeruzalem

taal en symbolen en het vieren van de nationale en religieuze feesten. Anderzijds is de Israëlische samenleving zo versnipperd, dat sprake is van vele culturen. De benadering van Netanja lijkt dan vooral aan te sluiten bij de cultuur van het seculiere deel van Israël, die wel waardering hebben voor de traditie, maar daar op een eigen wijze mee om willen gaan. Juist dat roept bij orthodoxe Joden weerstand op: Er is wel een Thorarol, maar die wordt niet voorgelezen zoals in de synagoge; men komt wel samen op de sjabbat, maar rijdt er naartoe in een auto enz..

Ingewikkelder en belangrijker is de vraag of het evangelie zo aansluiting vindt bij de samenleving. Dat is in geen enkele situatie een makkelijk te beantwoorden vraag. Laat ik met twee tegenstelde antwoorden van Messiaanse Joden proberen aan te geven hoe in Israël met de vraag wordt geworsteld. Bewust kies ik voor twee stemmen die uitgesproken zijn. Het nadeel daarvan is dat ze allebei niet representatief zijn voor de Messiaanse beweging in het algemeen, maar het voordeel is dat de kernvragen snel in zicht komen.

De gemeente waar Baruch Maoz tot voor kort voorganger van was

heet Emet veCheset, Genade en Waarheid.³ Maoz heeft een uitgesproken standpunt als het om de identiteit van zijn gemeente gaat: "Wij zijn christenen en wij noemen ons een kerk. Bij ons gaat het om niets anders dan om het Evangelie van Jezus Christus." Om ervoor te zorgen dat dit de heldere boodschap van de gemeente is en blijft, moet gewaakt worden voor elke vermenging met wat vreemd is aan het evangelie. Maoz heeft dan ook geen begrip voor gemeenten die meer en meer elementen uit de Joodse traditie toevoegen aan hun diensten. Het Jodendom zoals we dat nu kennen is grotendeels on-Bijbels en vaak antikerkelijk, is zijn stelling. Joodse volgelingen van Jezus kunnen overigens wel de nationale en culturele erfenis van het Joodse volk waarderen, maar moeten niet proberen qua identiteit tussen kerk en synagoge in te gaan staan. In de kern gaat het er bij Maoz om, dat het evangelie zelf niet aansluit bij de cultuur, maar er als een confronterende boodschap tegenover staat.

Geheel anders is de visie van Gavriel Gefen, directeur van een Messiaanse zendingsorganisatie.⁴ Gefen heeft geen uitgesproken negatief beeld van de kerk, maar wil zeer ver gaan in de identificatie met het Joodse volk. Volgens hem stelt de tweedeling tussen seculiere en religieuze Joden in de Israëlische samenleving Messiaanse Joden voor de keuze waar ze bij willen horen. Wat hem betreft is dat het religieuze deel. Daar gaat het immers om de verbondsrelatie van God met het Joodse volk. Hoewel hij

vele jaren lid was van een gemeente die een grote plaats toekent aan Joodse traditie en bij voorbeeld het standaard gebedenboek gebruikt in de diensten, voelde hij de noodzaak van een radicalere keuze: “We moeten niet proberen een kerkdienst aantrekkelijker te maken door er Joodse elementen aan toe te voegen, maar in de synagoge de Messias belijden. We moeten andere Joden niet afwijzen voor ze ons afwijzen.” Hoewel Gefen niet mee kan doen met die onderdelen van de dienst die expliciet tegen het christelijk geloof gericht zijn, zijn volgens hem de meeste Joodse tradities niet on-Bijbels. In de synagoge gaat het principieel om dienst aan dezelfde God van genade en waarheid. Juist in de synagoge moet dan ook de betekenis van het evangelie kunnen oplichten.

Afwijzing en extase

De wijze waarop Messiaanse Joden de relatie tot de kerk en tot de synagoge zien loopt, zo hebben we gezien, sterk uiteen. Het is mogelijk meerdere groepen te onderscheiden: zij die lid zijn van een traditionele kerk (en soms aparte samenkomsten beleggen zoals dat gebeurt door katholieke leden van Joodse afkomst), zij die samenkomen in zelfstandige gemeenten zonder band met een kerkgenootschap en zij die lid zijn van een synagoge. Ten onrechte wordt dus bij Messiasbelijdende Joden vaak alleen gedacht aan de tweede groep. Daar komt nog bij dat deze gemeenten weliswaar voor een groot deel uit Joodse leden bestaan, maar vrijwel altijd ook een grote groep niet-Joden omvatten. De gemeenten hebben dus een gemengde identiteit. Om die reden

vind ik de benaming Messiasbelijdende Joodse gemeente niet bruikbaar en geef ik er de voorkeur aan hen Messiaanse gemeenten te noemen.⁵ Dat de aandacht vooral uitgaat naar deze gemeenten heeft onder andere te maken met de reacties van Joodse en christelijke zijde. Juist omdat zij qua identiteit de Messias en het Joodse volk willen vasthouden weten de traditionele kerk en de orthodoxe synagoge geen raad met hen. Dat levert van beide zijden reacties op die variëren van negeren, afwijzen en uiterste verlegenheid.⁶ Een schril contrast daarmee vormt de reactie van veel evangelische christenen, die kritiekloos bejubelen wat er in de Messiaanse beweging gebeurt.

Eenheid

Wat betekent voor ons als kerk de relatie tot Messiaanse Joden? Ik zie vooral twee aspecten, die allebei met het wezen van het evangelie te maken hebben.

Het eerste is dat Messiaanse Joden door hun aanwezigheid herinneren aan de oorsprong van het evangelie. Hoeveel er ook te zeggen is over het nieuwe van het evangelie ten opzichte van het oude evangelie van Mozes en de profeten, beide werden ontvangen en doorgegeven door het Joodse volk. Jezus zelf stond in vele opzichten kritisch tegenover zijn volk, maar bleef een van hen. Met name Messiaanse Joden die, als Gavriel Gefen, kiezen voor de weg van de synagoge herinneren ons hieraan. Oog hebben voor Joodse leden van de wereldwijde kerk betekent oog hebben voor het gegeven dat de boodschap van het evangelie zowel gericht is tot Israel als tot de volken. Het tweede aspect in de relatie van

‘Het eerste is dat Messiaanse Joden door hun aanwezigheid herinneren aan de oorsprong van het evangelie’

Aanvaarding
begint waar
in de kerken
meer oog
komt voor
de eigen
plaats van
Joodse leden,
zowel in het
verleden als
in het heden

Vanuit Jeruzalem

kerk tot Messiaanse Joden ligt in het verlengde hiervan. Het evangelie spreekt vooral in Efeze 2 zeer expliciet over de eenheid van de Joodse en niet-Joodse volgelingen van Jezus Messias. De fundamentele scheiding tussen beide is opgeheven, al blijven er ook verschillen tussen de twee groepen. Waar in kerken en Messiaanse gemeenten Joden en niet-Joden samen hun geloof belijden wordt dus deze eenheid zichtbaar. Daardoor wijzen ze vooruit naar de toekomst en zijn ze een hoopvol teken van de belofte dat er eenheid zal zijn tussen Israël en de volken.

Aanvaarden

Tussen verleden en toekomst staan wij in het hier en nu en is de vraag hoe wij gestalte geven aan onze verbondenheid met Messiaanse Joden. Dat moet naar mijn idee zijn door een weg te gaan die tussen afwijzing en extase doorloopt. Aanvaarding begint waar in de kerken meer oog komt voor de eigen plaats van Joodse leden, zowel

in het verleden als in het heden. Vorig jaar, na een spreekbeurt, vertrouwde iemand me toe van Joodse afkomst te zijn en het nog nooit eerder aan iemand verteld te hebben. Pijnlijk om te horen! Na zoveel eeuwen bevoogding van de kerk richting deze leden zou het goed zijn als de kerk pas op de plaats maakt en haar oordeel over Messiaanse leden en Messiaanse gemeenten opschort om hen de vrijheid te geven te zoeken naar de eigen plaats als deel van zowel het lichaam van de Heer als van het Joodse volk. Omdat we kunnen zien hoe divers de Messiaanse beweging is en hoe er met fundamentele vragen als de eigen identiteit wordt geworsteld, is er ook geen plaats voor grootse verwachtingen. De idee dat Messiaanse Joden de Bijbel beter zouden begrijpen of dat zij kerk en synagoge bij elkaar kunnen brengen zijn veelvoorkomende voorbeelden van verkeerde verwachtingen. Ze zeggen meer over de kerk dan over de Messiaanse Joden. Verlegen

Noten

1 – Overzichten zijn te vinden in het door Kai Kjaer-Hansen en Bodil F. Skjøtt samengestelde *Facts and Myths about the Messianic Congregations in Israel* (Jerusalem, 1999) en in de recente brochure *The Messianic Jewish Movement; An Introduction* die door Daniel Juster en Peter Hocken is geschreven in opdracht van de organisatie Towards Jerusalem Council II. De brochure is te vinden op de website: www.TJCII.org.

2 – Ter verduidelijking: dit betekent niet dat de heilsfeiten van Kerst en Pasen niet worden erkend. Kerst wordt echter afgewezen als niet-bijbels feest met een heidense oorsprong. Pasen en Pinksteren worden niet apart gevierd, omdat op de Joodse kalender al Pesach en Sjavo'e'ot voorkomen. Tijdens die feesten wordt gedacht aan zowel lijden en opstanding van Jezus als de uitstorting van de Heilige Geest.

3 – Zie de website van de gemeente: www.graceandtruthbulletin.org.

4 – Zie de website van de organisatie Keren haShlichut: www.shlichut.com.

5 – De termen Messiaanse Joden en Messiaanse gemeenten staan ook dicht bij de benamingen die door leden en gemeenten zelf worden gekozen: jehodim mesjichim en kehila mesjichiet.

6 – In het licht daarvan is het op zijn minst opmerkelijk dat de Kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland voor het eerst spreekt over de noodzaak om de aandacht voor de plaats van Joodse leden van de kerk te bevorderen (Ordinantie 1-2).

met haar eigen onvermogen om dichter bij het Joodse volk en de Schriften te komen, ziet de kerk de Messiaanse beweging als een reddende engel. De kerk kan en mag zich echter niet verschuilen achter hen en zal ook zelf contact moeten houden en zoeken met het andere Joodse volk. Omdat we door de God

van Israël deelgenoot geworden zijn aan Zijn verbond met Israël, staan we voor de taak om de ontmoeting en het gesprek te zoeken met het Joodse volk in al zijn schakeringen: seculier, orthodox, messiaans enz. Opdat we samen de genade en waarheid van de Here leren kennen en eruit leven.

Bij het glas-in-loodraam van Marc Chagal

In de synagoge van het Hadassah ziekenhuis in Jeruzalem heeft de joodse schilder Marc Chagall de zegenspreuken van Jakob tot zijn zonen (Gen. 49) in glas-in-loodramen vertolkt.

In het raam van Jozef, de eerstgeboren zoon van Jakob bij de lange tijd onvruchtbaar gebleven Rachel, benadrukt Chagall de pastorale zorg van Jozef, als herder van zijn broeders. Jakob droeg hem dat vanaf het begin op: 'Ga toch en onderzoek de welstand van uw broeders...' (Gen. 37:14). Deze levens-taak heeft Jozef volbracht. Daarin bleek hij 'vrucht' te dragen (zie de zegen van Jakob, Gen. 49:22-26) ondanks de pijlen van de hem vijandige broers, die hem trachtten te doorboren toen ze hem naar Egypte verkochten. 'God heeft mijn smaad weggenomen' zegt Rachel bij zijn geboorte (Gen. 30:23), maar zoals later bleek ook de smaad van de met ondergang bedreigde zonen van Israël. Chagall beperkt zich niet tot de pastorale taak in het verleden, maar verbindt hem met een Messiaans en toekomstgericht motief uit de profet Ezechiël. Het na koning Salomo gedeelde koninkrijk, de tien stammen of het huis van Jozef, en de twee stammen of het huis van Juda (vgl. Zach. 10:6), zal in het beloofde land weer opnieuw tot leven komen als één verenigd koninkrijk (Ezechiël 37:16-22).

De beelden die dit weergeven zijn:

- de boom, Jozef, links onderaan; met overvloedige bloesem en vrucht. (Gen. 49:22; Deut. 33:13-16);
- de muur aan de voet van de boom, verwijzend naar Sichem, waar het gebeente van Jozef ligt begraven en waar het huis van Jozef zich afscheidt;
- de mand fruit die herinnert aan de vrucht-bare arbeid van Jozef en zijn zorgzame rol in Egypte;
- boven de boom de vogel met kroon, beeld van het koningschap van het Noordrijk;
- rechts van de vogel de boog, nu in Jozefs hand, maar niet gespannen zoals in de handen van zijn broers; nu pastoraal bewogen vruchtvoortbrengend;
- de kudde rechts onderaan versterkt het beeld van pastorale zorg (vgl. Gen. 37:14);
- de tweede boom rechtsboven, die verwijst naar de belofte van de eenheid van het rijk onder de Messias. Kleiner van vorm, want...het is nog niet zover;
- De sjofar in de top, vanuit de hemel; God zal eens de twee en de tien stammen samen-brengen. De sjofar of ramshoorn is daarvan het beeld vgl. Jes. 27:13.

